

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

„ПЕДАГОГІЧНІ ТА
РЕКРЕАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В СУЧASNІЙ ІНДУСТРІЇ
ДОЗВІЛЛЯ”

*Матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції
4-6 червня 2004 року*

Частина 1

Київ
Видавничий центр
«КНУКіМ»
2004

УДК 379.8:37

Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля:
Матеріали Міжнародної науково-практична конференція. 4-6 червня 2004 року
/ Укл. В.В. Кірсанов, С.Д. Безклубенко. - К.: КНУКІМ, 2004.-Ч.1.- 303 с.

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЙ:

Поплавський М.М.,	доктор педагогічних наук, професор
Кірсанов В.В.,	кандидат педагогічних наук, професор
Лещенко Л.Ю.,	кандидат історичних наук, професор
Копієвська О.Р.,	кандидат педагогічних наук, професор
Петрова І.В.,	кандидат педагогічних наук, доцент
Гончар Т.І.,	кандидат педагогічних наук, доцент
Гончарова О.М.,	кандидат педагогічних наук, доцент

ISBN 966-602-091-2

ЗМІСТ

ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОНФЕРЕНЦІЮ	6
ИНФОРМАЦИЯ О КОНФЕРЕНЦИИ	6
УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ	7
УЧАСТИКИ КОНФЕРЕНЦИИ	7
Кирсанов В.В.	
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ И РЕКРЕАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СФЕРЕ	13
Ариарский М.А.	
КУЛЬТУРА ДОСУГА КАК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГИКИ И ПРИКЛАДНОЙ КУЛЬТУРОЛОГИИ..	38
Бейдик О. О.	
ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ТУРИСТСЬКО- РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ	47
Белофастова Т.Ю.	
ДО ПИТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБКИ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОГРАМ	51
Бех І.Д.	
ЗАКОНОПРОСТІР СУЧASНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	57
Борисенко М.В.	
ДОЗВІЛЛЯ МІСЬКОГО МЕШКАНЦЯ УКРАЇНИ В ДОБУ СТАЛІНІЗМУ	61
Брылин Б.А.	
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ МОЛОДЕЖНОЙ ПОПУЛЯРНОЙ МУЗЫКИ НА ПСИХОФИЗИОЛОГИЮ СЛУШАТЕЛЯ	64
Вишиванська И.Н.	
ФЕСТИВАЛИ НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА КАК СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ ФЕНОМЕН	76
Chyc, K.	
MIGRACJE TURYSTYCZNE JAKO ELEMENT „GLOBALNEJ PRZESTRZENI SPOŁECZNEJ” METODOLOGICZNO-FUNKCJONALNE UJĘCIE NIEKUTYRYCH POJĘĆ	79
Гаевська Т.І.	
ОБРЯД ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН	88
Гарашук О.В.	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОNUВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ...	92
Глушук О.Г.	
АМАТОРСЬКА ТВОРЧІТЬ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДНЕСЕННЯ НА ВОЛИНІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ.....	101
Гончар Т. И.	
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ДОСУГА	105
Гончарова О. М.	
ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	114
Грет Г.П.	
КНИЖКОВА ТОРГІВЛЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ	122
Зирін О. А.	
КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ СФЕРИ ІНДУСТРІЇ ДОЗВІЛЛЯ В УКРАЇНІ	125

Глушук О.Г.
викладач

кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету

АМАТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДНЕСЕННЯ НА ВОЛИНІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

В умовах докорінних змін у всіх сферах сучасного українського суспільства науковцям доводиться ретельно ставитися до перегляду та переосмислення усталених концепцій, які сформувалися за довгий період панування тоталітарної системи. Сьогодення вимагає пошуку нових методологічних підходів щодо вивчення та аналізу явищ культури. Особливо такого підходу вимагає сфера сучасної індустрії дозвілля, іноваційні технології якої потребують врахування накопиченого у попередній час досвіду.

Одним із проявів організації дозвілля є аматорська творчість, яка як непрофесійна діяльність функціонує у сфері вільного часу. На сьогодні в Україні зріс значний інтерес до питань аматорства у культурологічній, філософській, педагогічній та соціологічній науковій літературі (Цимбалюк Н., Дорогих Л., Новійчук В., Петров Ю., Безклубенко С., Ляшенко І.; Шинкарук В., Сасихов О. та ін.). Визначаючи аматорську творчість як важливий елемент життєдіяльності українського суспільства, дослідники особливо гостро дискутують проблеми ідеологічного спрямування цієї форми дозвілля. Для змістової організації та проведення вільного часу сучасного соціуму необхідним є вивчення специфіки вітчизняної культурно-дозвілевої діяльності ХХ століття, яка і до нині трактується науковцями досить неоднозначно та порушує ряд суперечливих питань.

На тлі соціальних і політичних катаклізмів, що відбувались у ХХ столітті, сфера дозвілля часто виконувала функцію організуючого чинника в суспільному житті. Засобами культурно-просвітньої роботи владним структурам тривалий час вдавалося утримувати суспільство в "полоні" радянської ідеологічної системи. Тому в перші роки нової для України історичної реальності - незалежної демократичної держави - визначалась тенденція відмови або ж піддавання критиці досягнень організації дозвілевої сфери радянської доби.

Водночас, незаперечним є факт, що сфера дозвілля у вітчизняній культурі ХХ століття була каталізатором процесу самоусвідомлення нації. Особливо виразно це прослідовується у суспільному житті західноукраїнських земель. Упродовж століття вони неодноразово перебували в різних політичних системах, однак це не завадило їм зберегти свою національно-культурну ідентичність. Саме аматорська творчість відігравала у цьому процесі суттєве значення.

Тому метою даного дослідження є спроба культурологічного аналізу дозвілевої сфери у 1920-х рр. на західноукраїнських землях як каталізатора національного піднесення суспільства. Вивчення історичного досвіду організації аматорської творчості дозволяє скласти картину закономірного розвитку непрофесійного мистецтва, якому притаманно реагувати на зміни, що відбувалися в суспільно-історичному процесі ХХ століття.

Індивідуальний відпочинок залежить від власних дозвілевих орієнтацій та умов для їх реалізації. Природою в людині закладено здатність до творчої діяльності, яка залежить від міри її особистісних факторів. Завдяки творчій діяльності людина зберігає своє обличчя навіть в екстремальних соціальних і політичних умовах, які являють загрозу для самого життя людини. Особливої уваги заслуговують результати творчої діяльності, які в абсолютній більшості випадків правомірно розглядати як надійний індикатор соціокультурної природи творчості.

Вагомого змісту аматорська творчість набувала в умовах “політичної резервації” і ставала чи не єдиним фактором збереження та вираження національної свідомості етноспільноти. Перебуваючи під впливом іннаціональних культурних традицій, аматорська творчість являлася найкращим способом організації і проведення змістового дозвілля та концентрації духовних інтересів. Оскільки за своїм змістом була доступною всім верствам населення і не вимагала професійної підготовки та освіти. Аматорська творчість сприяла консолідації суспільства і була підґрунтям для реалізації національно-політичних інтересів.

На тлі переломних історичних подій, що відбувалися на початку ХХ століття, становище українських земель мало суперечливий характер. Новий поділ земель, який був завершений на початку 1920-х років, вцілому гальмував процес становлення державної спільноти, а отже, і її культури.

Внаслідок переділу європейської карти державами-переможницями І світової війни та програних національно-визвольних змагань 1914-1920 рр. Галичина та Волинь на два десятиліття опинилися у складі нововідродженої Польщі. Після тривалої дипломатичної боротьби 14 березня 1923 року Східну Галичину було остаточно приєднано до Польщі. До неї, згідно з Ризьким договором (березень 1921 р.) відійшла Західна Волинь [1,с. 29-33].

Такий хід політичних подій у 1920-х роках наклав відбиток на всі сфери життя, в тому числі і на культурно-просвітницьку діяльність. Відхід воєводства Волинського під володіння Польщі ненабагато змінив культурну ситуацію в цьому краї, який до цього перебував у складі царської імперії. Та ж сама заборона української мови, культури не могла не відбитись на розвитку національної свідомості населення.

Процеси полонізації дали про себе знати відразу ж, переслідуючи мету знищення українців як народності. За висловом польського міністра С.Грабовського, заперечувався сам факт існування української нації, натомість висувалася концепція “племенних культур” гуцулів, бойків, подолян, лемків, поліщуків, що були лише складовими “єдиної гармонійної польської культури” [2,с.33]. Прийнятий 1924 року польським парламентом закон забороняв користуватися у державних установах українською мовою.

21 травня 1921 року волинський воєвода видав розпорядження про заборону української мови на території воєводства. Були закриті майже всі українські школи, а вчителі-українці звільнені з роботи. Українців звільняли також з усіх державних установ, з залізничного транспорту тощо. Скрізь було запроваджено діловодство польською мовою, включаючи судові справи [3, с.34]. Утихи українського населення польською владою у всіх сферах діяльності викликали велике незадоволення серед населення, особливо інтелігенції та молоді.

“Ми в той час мали дуже небагато місця у цьому просторі, всі вулиці, написи, уряди, школи – все було виключно польське... Всі ми були на списку “непожодних”...Весь той зачумлений духом неволі клімат – чужий, ворожий, холодний, Домоклів меч постійного втручання чужої поліції, з містами, у яких лише базарні сидухи та ярмаркові дядьки говорили твоєю мовою. Ганебне, нестерпне становище!” – так визначає тодішнє становище на волинських землях відомий український письменник Улас Самчук [4,с.139-141]. Саме в цьому осередку культурного життя відбувалася протидія польській владі у спробі нав’язування іншої культури.

На той час Волинь належала до найвідсталіших губерній щодо свого національно-державного вияву і була, як вважали поляки, “найкращим матеріалом для чергової денационалізації” [5,с.60]. Проте важливе значення мало те, що під володіння Польщі Волинь відійшла разом із Галичиною, де рівень національної свідомості був значно вищим і культурно-просвітня діяльність якої давала всі підстави справедливо вважати себе центром

української національної свідомості. Тому Галичина, як генератор національно-культурного відродження, стимулювала активізацію громадського життя Волині. Важому роль у цьому процесі піднесення національної культури відіграва діяльність “Просвіти”, яка розпочала свою роботу у Львові 1868 року [6, с. 16].

На культурно-просвітницькій ниві аматорська творчість завжди відігравала важливу суспільну роль. Свій вираз вона знаходила у створенні аматорських гуртків: театрального, хорового, хореографічного та ін. Продовження кращих здобутків аматорського мистецтва другої половини XIX століття (розвіді театralного, хорового, музичного мистецтв, яким в значній мірі прислужилося аматорство) на початку ХХ століття було пригальмовано подіями Першої світової війни та революції. Проте саме цей період в історії відзначився бурхливим піднесенням, “відродженням” національної свідомості серед населення, хоча і на короткий відлік часу.

У багатьох волинських селах на той час діяли українські хори, драматичні гуртки, які організовували постановки п'єс українських класиків. Побіжну інформацію про роботу аматорських гуртків 20-х рр. можна дістати в енциклопедії “Історія міст і сіл УРСР. Ровенська область” [7].

Ідеологічна система не співпадала з національними інтересами того часу. Вона не ставила за мету конкретизувати програму організації культурно-просвітницьких осередків, оскільки їхня програма не співпадала з запитами радянської доби. Для сучасних науковців питання аматорства тогочасних 1920-х років залишається незаповненою нішею. Тому для нас цікавість представляє розгляд окремого культурно-просвітницького осередку.

Важливе місце у культурницькій діяльності краю займало с. Дермань, яке порівнювалося з містом і вважалося “кузнею” духовних та культурних кадрів. Ще у XVII столітті Дермань був одним з осередків української культури на Волині, коли князь К. (В.) К. Острозький переносить у монастир (перша письмова згадка – 1499 р.) частину уступкування друкарні з Острога і відкриває тут духовну школу [8, с. 329]. Тут жили і працювали видатні діячі того часу російський першодрукар І. Федорів, вчений Ісаакій Борискович, Іов Княгиницький, поет, церковний діяч Дем’ян (Даміан) Наливайко, М. Смотрицький та ін. Продовжуючи свою вікову історичну традицію село у 20-30 роках ХХ століття знову стає культурно-просвітнім центром на Волині. В цей період тут відбувається культурне піднесення, котре було спричинене роботою “Просвіти” при якій створювалися аматорські гуртки. Поява “Просвіти” у селі пов’язана, з діяльністю У. Самчука, який на той час навчався в кременецькій Українській гімназії. Автор роману-трилогії “Волинь” – особисто брав активну участь в діяльності “Просвіти” (став її членом 30 серпня 1923 р.) та створенні її осередків у волинських селах, був організатором аматорського театру та танцювального гуртка. Саме тоді в його свідомості формується образ патріота-інтелігента, який глибоко відданий національній справі. Таким прикладом для нього став Михайло Галущинський – голова Матірного товариства у Львові, котрий пропагував діяльність “Просвіти” на волинських землях [9, с. 60-61].

Крім “Просвіти” культурну діяльність підтримували і навчальні заклади Дерманя. Так, у Дерманській Приватній Духовній Дівочій Гімназії (1926-1929) існував хор, яким керував висококваліфкований професіонал І. Ф. Аркадієв – диригент та музикознавець. До того ж, він брав активну участь у громадському та культурному житті села. Керував сільським хором під час поїздки до міста Познань на Всепольський огляд художніх колективів у 1930 році, де дерманці захищали честь села. Це були кращі із кращих аматорського гуртка “Просвіти”, який став продовженням сільського звичаю у популяризації народної пісні. Під керівництвом Аркадієва І. Ф. було поставлено оперу С. Гулака-Артемовського “Запорожець за Дунаєм”, де

він зіграв роль Івана Карася. Чоловічі ролі виконували дерманці, а жіночі партії виконали учениці гімназії сестри Таня та Ганя Демидюк та Юлія Максимович.

Заходами та стараннями молодих вчителів гімназії, особливо Софії Орловської, влаштовувалися різноманітні літературно-мистецькі вечори. Гімназистки готували декламації, виконували народні пісні, драматичні п'єси та, навіть, силами гімназистів була здійснена постановка балету на мелодії пісень “Чуеш, брате мій...”, “Човник хитається серед води”.

Щороку сільська “Просвіта” урочисто відзначала свято присвячене дню народження Т.Г. Шевченка, особливо величаво воно було відзначено у 1929 році. До програми, крім реферату, увійшли виступи хору, декламації віршів, дитяча сценка “Вінок на могилу” та інсценізація “Лілеї”, які були підготовані ученицями Гімназії [10, с.26-30].

Оцінюючи ситуацію культурного піднесення у 20-х роках ХХ століття на території Волині, можна сказати, що вагому роль у цьому процесі відіграла аматорська творчість. Саме за її допомогою здійснювався величезний вплив на українське населення, виховання національної свідомості, популяризація української культури, а також організація змістового дозвілля молоді, яка “щоб замість горілки виписувала собі першу газету, щоб ходили не лише на вечорниці, але й до читальні, щоб замість розбивати один одному голови, грали у футбол, робили вистави, будували кооперативу” [11, с.150]. Втілюючи у життя національні ідеали аматорська творчість стала виразником демократичних процесів суспільства, пропонуючи науковцям справжній соціокультурний феномен функціонування непрофесійної творчості в умовах існування іншого політичного та культурного середовища.

1. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина XIX століття. – 1939 р.) – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 280 с. 2. Там само. – С.33. 3. Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. В.26-ти томах. – К.: Інститут історії АН УРСР, 1973. 4. Самчук У. На білому коні. Спомини і враження. – Вінніпег: Накладом Товариства “Волинь”, 1980. – 249с. 5. Савчук Б. Улас Самчук і “Просвіта” // Улас Самчук. – Рівне: В-во “Азалія”, 1994. – С. 60-62. 6. Мельник І. Винекнення Товариства “Просвіти” як української народовської просвітницької організації. // Нарис історії “Просвіти” / Р. Іванічук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – С. 15-17. 7. Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. В 26-ти томах. – К.: Інститут історії АН УРСР, 1973. 8. Там само. – С.329. 9. Савчук Б. Улас Самчук і “Просвіта” // Улас Самчук. – Рівне: В-во: “Азалія”, 1994. – С.60-62. 10. Єфімчук Ф. Нариси історії дерманських шкіл. – Дермань, 2002. – 112с. 11. Самчук У. На білому коні. Спомини і враження. – Вінніпег: Накладом Товариства “Волинь”, 1980. – 249 с.